

Acésta f6ia ese cate 3 c6le pe luna si costa 2 florini v. a. pentru membrii asociatiunei, 6ra pentru nemembrii 3 fr. Pentru strainatate 1 galbenu cu porto postei.

TRANSILVANI'A.

F6i'a Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana si cultur'a poporului romanu.

Abonamentul se face numai pe cate 1 anu intregu. Se abon6dia la Comit6tul asociatiunei in Sibiu, s6u prin posta s6u prin domnii colectorii.

Nr. 3.

Brasiovu 1. Februaru 1875.

Anulu VIII.

S u m a r i u : Migratiune. Colonisatiune. Invasiune. (Fine.) — Fragmente dein istori'a regimentului alu II lea rom. granitarius transilvanu. (Urmare.) — Date referitorie la prinderea si executarea lui Baternai, Simonis, Turcu. — Insemnatatea literaturii romane traditionali. — Constantinu Nasturelu-Herescu. — Contribuiri la fondulu academiei. — Bibliografia.

Migratiune. Colonisatiune. Invasiune.

(Fine.)

Problem'a principale nu numai a tuturoror barbarilor nostrii de statu, ci si a tuturoror adeveratiloru romani este si trebuie se fia, c6 elementulu romanescu se cr6sca si se se multiplice atatu in cantitate (in numeru), catu si in calitate (in cultura, in virtuti) preste totu territoriulu Daciei rescumparatu dein seculi in seculi cu vali de sange, cu sudori crunte, cu suferintie ne mai audite. Dara lips'a elementului nostru se simte mai multu s6u mai pucinu apr6pe in t6te regiunile Daciei, aici in cantitate, colo in calitate, pe airea in amenduoe. Cumu se facemu, c6 se implinimu lipsele si lacunele preste totu, in t6te regiunile, si totu-odata cum se operamu asia, in catu romanii se'si dea ajutoriu reciproc, f6ra c6 unii s6u altii dein ei se sufer6 lipsa si scadere prin ajutoriulu ce dau. De exemplu: Se simte n6cessitatea imperativa de a se colonis6 una parte considerabile a Basarabiei romanesci totu numai cu elementu romanescu spre a paralis6 pe elementulu ruso-bulgarescu de catra marea n6gra si a inmult6 securitatea statului in acea parte. Totu asemenea se simte tare n6cessitatea de a inmult6 elementulu romanescu in comunele situate la Dunare, de alungulu tieiei, cumu si a colonis6 Baraganulu si unele insule totu numai cu romani. Dara de unde se sc6tia statulu romanescu atati romani, spre a implini cu ei acelea goluri? Mai antaiu vomu observ6 si noi cu dn. Alex. Lupascu, c6 chiaru in Romani'a suntu cateva tientiuri muntene, cu populatiune d6sa, de unde se potu indemn6 se se mute pe langa 6resi-care conditiuni favorabili, 50—60 de mii, cu locuinti'a in regiunile numite mai in susu. In Romani'a mica (Banatulu Craiovei) districtele Mehedinti et Gorju suntu asia de inpopulate, in catu au ajunsu, c6 mai alesu 6menii teneri se ia cumu se dice, lumea in capu, si se m6rga spre a'si caut6 subsistenti'a, pana in capital'a Bucuresci, unde vedi multime dein ei, inse parte mare in calitate de proletari, c6 si secuii, c6 si romanii dein districtulu Fagarasiului si de preste Oltu. In Munteni'a, districtulu Muscelu (cu cap. Campulungu) are poporu multu, care mai cresce si prin d6s'a trecere a Braneniloru dein Transilvani'a.

În Moldov'a districtele muntene Suc6v'a si Putna inca s'aru potea lips6 de una parte a populatiunei.

De aci incolo urm6dia, c6 se cercetamu cu deameruntulu, in care tientiuri s6u comitate ale Transilvaniei au fostu si mai suntu spoliati romani mai multi prin processele urbariali de mosi6rele loru, si 6rasi care suntu comunele romanesci cele mai populate, unde nu mai ajungu nici campuri nici dealuri cultivate, spre a nutri pe locuitori. Dein tientiuri si comune de acestea se se deschida cale de emigratiune, inse nici-decumu orbesce, pe nemerite, fora tienta, fora se scia 6menii ce facu, unde pl6ca si la ce voru ajunge, ci dupa unu planu 6re-care si cu metodu precugetatu si stabilitu intieptiesce. Asia de exemplu, ar trebui se se scia din capulu locului, c6 n'au se se stram6te in masse de familii intregi, ci se se decida numai cate unii membrii de ai familiiloru c6 se 6sa in unele tientiuri ale Romaniei, nici-decumu inse c6 proletari pe la oppide si urbi, ci in lini'a prima c6 cultivatori de pamentu, s6u pe dominiile statului, s6u pe proprietati de cele mari de ai aceloru particulari, carii se afla in stare de a vende bucati de locu pentru capitalu de bracia. Punemu temeiu mare pe clausul'a, c6 numai cate unii membrii de ai familiiloru se 6sa in Romani'a, 6ra tulpin'a familiei cu una parte a ramureloru se remana aici in foculariulu si in patri'a sa. Se se intemple aceea ce vedemu la albine: stupulu mama remane acasa, si tramite dela sinulu seu numai parte din famili'a juna si apta de a se nutri si gubern6 singura.

Se cere 6rasi, c6 membrii familieloru cati se voru decide a es6, se nu 6sa cu manile g6le, ci se duca cu se cate o particica de avere, se aiba cu ce se inc6pa activitatea loru de cultivatori.

Se nu se misce nici unii dein locu, pana nu li se va denot6 limpede regiunea, tientiulu, in care au se fia condusi si colonisati, 6ra conditiunile colonisarei se li se faca cunoscute in scrisu, celu pucinu in form'a precumu vomu aret6 in altu Nr., unu documentu datu de dn. proprietariu Caracasiu pentru mosi'a sa de langa Ploiesci.

Inainte de t6te doui s6u trei insi dein cei carii s'au decisu a emigr6, se se decida a caletori la faci'a locului, spre a se familiaris6 6resicumu cu im-

pregiurarile locali, cu ómeni, cu apa, clima, padure, séu lips'a ei si altele, pentru-cá se póta spune la ceilalti, se scia fiacare la ce se duce.

Dara pentru-cá se se ajunga tóte scopurile ace-
stea, este éراسi fórte necessariu, cá in fruntea emi-
grantiloru se se puna cate unulu séu duoi individi
carii, cumu dice romanulu, sciu carte mai multa si
nici nu semena cu brandi'a buna in fóle de cane,
carii nu suntu nisce spoliatori si insielatori de po-
poru, ci ómeni de omenia si cu fric'a lui Ddieu in-
tru tóta puterea cuventului, cá bietii colonisti se nu
o patia precumu o patu mai in fiacare anu multe
mii de nemti, insielati de nisce cearlatani blastemati,
carii figurédia sub nume de agenti ai nu sciu cartii
guberniu transatlanticu, si seducu pe ómeni cá se'si
vendia pucinulu ce au, se se imbarce la Hamburg,
Brema, séu in altu portu; dara in drumu, catu ca-
letorescu pe mare, apoi la desbarcare, ii inpila si
despólia de toti banisiorii, apoi o stergu la sanetós'a,
lasandu pe emigranti in starea cea mai desperata.
De altumentrea poporul nostru are si alti consultori,
ómeni de onóre si conscientia, cari ilu voru sci apará
si ferí de cearlatani; preste acésta Romani'a nu este
deincolo de marea atlantica, ci éca, numai deincelea
de munti, éra dupa-ce se voru impreună calile ferate,
ea va fi si mai aprópe asia, incatu nu va constá
nici tempu, nici spese extraordinarie, pentru-cá con-
sangenii remasi in Transilvani'a se se revédia mai
desu cu cei trecuti in Romani'a. At' nu vedemu
chiaru si astadi pe la garele dela Ploiesci si Pitesci
cete intregi de familii romanesci ardelene mergundu
„cá se'si védia fii, fiice, sorori, maritate in tíera“ si
asiediate pana spre Dunare pe la Rosii-de-vede, la
Turnu, Giurgiu, Olteniti'a, Calarasi, si tocma pe la
Brail'a. „Cumu le merge la rudeniile dvóstra pe
acolo?“ La intrebarea acésta in cele mai multe ca-
suri audí respunsulu: „Bine, multiamimu lui Ddieu,
cá au de tóte ce le trebue; numai le-au fostu greu
o tíra unu anu, pana s'au dedatu cu ap'a.“ Suntu
adeca, differentie climatiche intre munti si siesuri, in
Romani'a cá si la noi, cá si in tóta lumea, de ex.
muntii apuseni si „Campi'a“ dein comitate; distric-
tulu Brasiovului si regiunea Ternaviloru pana pe la
Blasiu inainte; secuimea in Ciucu et Giurgiu si co-
mitatulu Hunedórei; dara omulu se dedá mai usioru
decatu cele mai multe animale.

In catu pentru colonizarea Basarabi'e roma-
nesci, lectorii nostrii, si anume cei dein partile de
susu ale comitatelor Turd'a, Clusiu, Dobác'a, Sol-
nocu, distr. Nasaudu, se aiba bunatate a reciti:

Legéa pentru regularea proprietati-
loru statului din Basarabi'a, ocupate de
locuitorii colonisti si domeniani, emanata
in Maiu 1874.

Indinsu aamu reprodusu si noi in a. tr. acea lege
dupa Monitoriu in Nr. 18. alu acestei foi, pentru-cá se
damu la mai multi ocaziune de mediatu asupra ei.

Acei carii cunoscú relatiunile ethnographice din
Basarabi'a, voru vedea in acésta lege cateva urme
de politica nationale. Intre altele fetiorii de romanu
suntu incuragiati séu mai bine obligati a se casatori
cu fete de bulgari, déca voiescu se aiba pamentu
mai multu in proprietatea loru. Suntu duoe cathe-
gorii de colonisti, in cea de antaia fiacare tata-de
familia séu veduva cu familia are dreptu la 50 de-
setine, éra in a duo'a numai la 30. Desetin'a ru-
sésca face catu unu hectaru si 975 metrii in Fran-
ci'a, catu 2 pogóne si 4 prajini in Munteni'a, catu
61⁴⁴/₁₀₀ prajini dein falcea Moldovei, si circa catu
2 holde séu jugere de cate 1600 stanjini patrati in
Transilvani'a; éra pretiulu unei desetine este fixatu
la 80 lei noi, adeca patru napoleondori; prin urmare
unu jugeru (jugu, holda) cá cea dein Transilvani'a
de 1600 stanjini patrati, costa numai 40 lei noi,
adeca circa 18 florini valuta austriaca; éra acea va-
lóre mica se platesce catra statu numai in 15 ani,
adeca cate 3 lei 35 de bani de fiacare jugu, séu
6 lei 70 bani de desetina, in care rata se computa
si procentele válórei cate 2 lei 40 bani, asia in catu
spre amortisare se vinu cate 4 lei 30 bani pe anu.*)
Acést'a este unu pretiu asia de micu, in catu ori-cine
'lu póte plati usioru, de ar lucrá preste anu numai
cu sap'a si cu hárletiu, fora boi si fora aratru, si
se se vedia in 15 ani proprietariu preste 60 si res-
pective 100 de holde.

Scriitoriulu acestoru impartasiri a conversatu in
cestiunea colonisarei romanesci de repetite-ori cu unii
barbati de statu, renumiti atata pentru patriotismulu
loru celu luminatu, catu si doritori de inmultirea si
consolidarea elementului nostru daco-romanescu. Toti
cá unulu recunoscú apretiarile nóstre. Pre candu
adeca dumnealoru inca dorescu dein statu, cá ele-
mentulu nationale in Romani'a se se inmultiesca can-
titativu si calitativu, sunt totu-odata ingrijati de
impucinarea lui in Daci'a superioare. Noi inse cre-
demu cá prin deliberatiune matora si prin cumpa-
nirea intielépta a tuturor impregiurariloru se póte
ajunge unu scopu, fðra a se periclitá celalaltu. Ma-
xim'a principale dela care avemu se purcedemu, dupa
care avemu se ne conformamu noi si nepoti de stra-
nepotii nostrii, trebue se fia, cá dein pamentulu cátu
se afla astadi in proprietatea dacoromaniloru, se nu
tréca nici unu cotu in alte mani, séu déca trece ici-
colo, se se castige altulu in proportiune; afara de
acésta romanii se se adopere di si nópte, a castigá
totu mai multu pamentu in proprietatea loru preste
cátu mai au, si acésta doctrina se o lase cu limba
de mórte successoriloru. Aici, pe terrenulu acest'a
se ne concentramu cele mai bune poteri in lupt'a
nóstra pentru existentia. Cea mai sigura proprietate
materiale pentru omu este pamentulu. Tóte celalalte

*) 4 franci, 30 centime séu 1 florinn 72 cruceri val. au-
striaca in moneta sunatória, cá-ci 1 francu séu leu nou face 40
cruceci moneta sun.

averi mobili se potu perde, furá, rapí, innecá in apa, potu arde in focu, — pamentulu remane. F'ora pamentu nu este possibile nici industri'a, nici comerciu, nici alte ramuri ale activitatiei omenesci. Éca pentru-ce popórale cucerítorie s'au adoperatu totu-deauna, cá se spoliedie pe vechii locuitori de proprietatile loru.

Decisi a ne conformá susu atensei maxime de statu, vomu trebui se mergemu înainte cercetandu, in care parte a Daciei este populatiune romanésca mai mare, pentru-cá scotiendu din ea cate unu roi, se'lu ducemu acolo unde lipsesce. Spre acestu scopu trebue se se formodie cate unu comitetu dupa tinturi; acelea comitete se se puna in cointielegere atatu intre sene, catu si cu guberniulu, si respective cu proprietarii, despre carii s'ar sci, cá au lipsa de colonisti.

Se pare inse cá unii carturari de ai nostrii suntu de alta opiniune. „Lasati pe poporu in pace cá se mérga care incatrau va vedea cu ochii si se se stramute care unde'i va mai placea; totu asia a fostu si totu asia se remanea.“ Adeca cu alte cuvente, se se continue migratiunea nomada, selbateca, f'ora nici unu capetaiu, se mérga înainte cu degradarea la stare de proletari a miiloru de teneri si tenere, carii se arunca in coruptiunea cetatiloru mari, ajungu pe la cásele celoru bogati in conditiunea tieganiloru emancipati in a. 1856, se facu asia numiti sacagii cu cate una martióga de calu inhamatu la caró'a cu butoiulu, strigandu de-a lungulu stradeloru capitalei: „Apa, ap?!“ éra altii alaturea cu ei manandu caii coconului séu ai cocónei, si éراسi altii maturandu curtile si stratele, in fine multi si multe ajungundu in spitale si de acolo in cimiteriu.*) Romanulu transilvanu déca nu scie carte, séu scie mai puçina, se'si tiena de vocatiunea sa principale, a cultivá pamentulu si inca fórte bene, ori-unde, in totu coprinsulu Daciei; se intemeiedie familia, pe care apoi se o fericésca mai bene decatu a fostu elu fericitu la loculu nascerei sale. La cei carii sciu carte multa, nu ne simtimu chiamati a le dá nici unu consiliu, af'ora numai déca ne-arú intrebá; in acelu casu inse le-amu dice: Déca v'au apucatu mancarimea de a trece in Romani'a, înainte de tóte se ve feriti de asia numit'a politica, se nu ve amestecati in nici-unu modu in afacerile tieiei, pe care n u le cunósceti de locu, prin urmare nici sunteti competenti a le judecá; védia'si fia-care de vocatiunea ce'si va fi alesu, se lucre, se castige banisiori, se se însóre. si se'si prepare membrii familiei cá se fia bunu patrioti**); atunci candu

*) Dein catagrafi'a partiale ce s'a facutu in Maiu a. tr. in capitala, numerulu proletariloru si alu profesionistiloru saraci, ardeleni si ungureni trece preste treidieci de mii!

**) Atatu duoi ministrii, catu si alti barbati de statu o spusera verde in anulu acesta cá si alta-data, cá „dupa cate au patitu in anii dein urma cu mai multi juni carturari trecuti din Ardealu si din Ungari'a, se vedu siliti a fi cu mare precautiune la primirea loru in servitiu si functiuni. Chiaru si cele mai bune

guberniulu si potestatea legislativa ii va aflá demni de a'i indigená si de a'i chiamá la afacerile tieiei, fia siguri cá se va intemplá si acésta, precumu amu avutu exemple si pana acuma; nu voru suferi inse nici odata, cá junisiori, fia si romani, veniti din alte tiei, cu totulu straini in trecutulu si in tóte afacerile tieiei, se le trece ardeiu sub nasu, ci le voru dice si inca cu totu dreptulu: „Nu fiti impertinenti; déca nu ve place la noi, duceti-ve la ungurii si la nemtii vostrii, cá se ve fericésca ei; noi ne cunóscemu defectele nóstre, acelea inse nu voi le veti indreptá.“

Dein tóte acestea noi inchiaiemu, cá a sositu tempulu, in care se simte necesitatea de a regulá si organisá migratiunea pe care nu o potemu impedeá noi, nici va mai fi in stare se o impedece nimeni pe lumé, si mai pucinu acuma, candu legile ungureniloru care cadu asupra nóstra cá grandin'a, pare cá suntu facute inadinsu, cá se gonésca af'ora pe populatiunea Transilvaniei de tóte trei nationalitatile; pentru-cá bene se ne insemnamu ceea ce amu mai anuntiatu si la alte ocaziuni: Cetatile si oppidele Munteniei suntu pline de proletariatu secuiescu si semenate cu profesionisti sasi; toti acestia injura pe romani care cumu ii vene la gura, dara le place se traiésca intre ei; totu-odata blastema infricosiatu pe „domnii“ tieiei de unde au venitu.

Acestea impartasiri despre migratiunea ardeleniloru, luete in nexu cu totu ce au scrisu Dion. Martianu si Al. Lupascu asupra colonisarei cu germani, credemu cá va dá lectoriloru materialu de ajunsu, pentru-cá meditandu seriosu asupra cestiunei, se ne si incercamu a'i dá deslegarea dorita. A formulá proiecte speciali si practice, inca nu e timpulu, cá-ci suntu de a se luá unele mesuri prealabili, care au se urmedie de ací înainte, in cateva luni. Pana atunci inse dorimu se aflamu si opiniunea aceloru barbati romani luminati dein Transilvani'a, carii se interesédia mai de aprópe de acésta cestiune a colonisatiunei.

La cateva septemani dupa terminarea acestei conversatiuni rapsodice, scriitoriului ei se dede ocaziune de a conversá intr'una de dile, in alta tíera, cu func-

atestate scolastice si diplome, in unele casuri nu suntu de ajunsu, ci li se mai cere se duca si recomandatiune speciale dela cate unu barbatu de positiune sociale mai inalta. Acésta se intemplá si in vér'a trecuta cu vre-o cincii insi. Totu consecentie ale nebuniloru din anii 1867-9 si ale blastematiei acelorá, deintre carii unulu furase multime de carti dein bibliothec'a ministeriului cultelorú, altu strengariu dein Ungari'a aplicatu in ministeriulu finantialoru fugise cu 200 galbini, alti blastemati se apucasera se sparga bolte, deintre carii unulu nascutu in districtulu Cetatiei-de pétra, siediu in temniti'a dela Ploiesci; altii înainte cu duoi ani spoliara pe o cocóna in Bucuresci si fusera prinsu in Brasiovu cu valori de mai multe mii; altulu care acuma bajocoresce pe romani in „Hon“, fugí cu bani de abonamentu in suma cá de 100 galbini etc. etc.

tionari dela diplomatie. Unu germanu, fostu capitaniu la unu regimentu austriacu de cavaleria, abatù conversatiunea asupra emigratiuniloru dein Transilvani'a. Se constată, că emigratiunea s'a intensu preste tôte trei nationalitatile Transilvaniei. Atunci unu functionariu carele venise de curendu dela Constantinopole observà: Nici-unu secuuiu nu aru trebui se ésa dein Transilvani'a; dein contra este fôrte de doștu, că valachii se ésa dein acea tiéra cātu se pôte mai multi." In acelu momentu unu altu ôspetu îi facù semnu se taca.

Mai deunadi esira éراسi ordini dela Pesteaa si se luara mesuri severe in Secuime, in contra emigrareii secuiloru.

Pe acelu functionariu ilu luase gur'a pe de inainte, că se dea pe fația unu secretu oficiale. Mesurile luate au acelasu sensu. Speramu că romanii voru trage dein unele că acestea invetiatur'a cea mai salutaria. Dein istoria este cunoscutu numerulu acelu regi ai Ungariei si alu acelu principi ai Transilvaniei, carii candu cu dietele loru, candu fôra de acelea, au decisu exterminarea elementulu romanescu, mai virtosu din Transilvani'a. Cu atata trebuie se desvoltamu noi prudentia si intieptiune mai mare in regularea migratiunei.

Fragmente dein istoria regimentulu alu II-lea romanescu granitieri transilvanu.

(Urmare.)

In anulu 1866 regimentulu Nr. 50 stá in Martiu pe la Rovigo, éra in Aprile trecù la Verona si in Maiu la St. Bonifacio, unde veni ordonantia că are se fia întregitu si pusu in stare de a intra in actiune bellica. Intre acestea bellulu se declarà. Asia regimentulu Nr. 50 inca fu inaintatu in 22. Iuniu spre campiile destinate a se ingrasia de nou cu sange omenescu. In acea di trupele ajunsera la St. Michail aprôpe de Veron'a, unde stetera nôptea intre agrii semenati cu papusioiu. In urmatôria di sér'a pe la 10½ ôre venira la Castel-Nuovo pe o caldura africana inecatôria.

24. Iuniu, dio'a bataliei celei mari, a fostu pentru regimentulu nostru un'a dein cele mai gloriôse, de si glôria se cumparà fôrte scumpu. Trupele manecara in faptulu dilei spre a intra in actiune. Dela St. Giorgio pâna la Corte mersulu a fostu fôrte incetu; de aci inse inaintara in marsiu de assaltu. Pe la 6¾ ôre siuierà primulu glontiu de tunu italianu pe de-asupra regimentulu. Batali'a cea mai crunta tienù mai virtosu dela 8 ôre dem. pâna cãtra 4 ôre dupa am. Regimentulu 50 inaintà intre lupte de assalturi continue pâna la Monte Veneto, carele dominá tóta regiunea de prin pregiuru. Intre altele, companiile 3 et 4 facura patru assalturi asupra positiuniloru luate de italieni, carii atacá si totu odata se aparà fôrte bene. Anume la Fontana fredda batalionulu 1 inaintatu prea tare prin errôrea maiorulu: Krippel, care nu determinase „lini'a de focu," fu respinsu pâna la

Casa busetta si adusu in periculu de a'si perde chiaru si stindartulu; aici inse s'a reculesu si intaritu cu unu despartimentu de venatori; indata apoi in alu patrulea assaltu ocupà Monte Veneto. Acésta s'a intemplatu pe la 3 ôre; dupa aceea luptele partiali mai tienura pâna dupa 7 ôre sér'a. Preste nôpte batalionulu remase in acea positiune. Victori'a castigata la punctulu acesta a costatu multe vietii de omu. Au cãdiutu adeca morti séu la momentu, séu indata dupa batalia: Colonelulu regimentulu Carolu Schwaiger, cavaleru alu ordinulu leopoldinu, maiorii Fridericu Krippel et Frid. br. Schirding, ambii cav. ai corônei de feru; capitaniulu Ioanu Staff decoratu pentru merite, locotenentii primari neuitatulu Georgie Popu in assaltulu datu asupra unei baterii la Casa brina, Carolu Sutsa, Casimiru Jaroszynski, cumu si locotenentii Ericu Otto Th. Müller, Carolu Frid. Beck si Carolu Steinbüch, toti decorati cu crucea pentru merite si cu cea bellica. Deintre fetiori dela sergentu-majoru (Feldwebel) in diosu au remasu morti, cumu si mai greu raniti 450. (Vedi Annex'a 11).

Deintre oficiari au fostu raniti mai greu si mai usioru capitani Weilenbeck, Vladu, Minkievicz, Statkievits, Schuhmacher; locotenentii primari Glöckner, Dworzak, Wimmer, Popitianu, Nichita Ignatu; locot. Bartl et Toth. Caus'a acestoru perderi se explica dein necurmatele assaltu date asupra diverselu puncte, pe care italianii le aparà cu ori-ce pretiu, precumu si dein impregiurarea, că acestu regimentu se batù tóta dio'a in primele linii, nemancatu, nebeutu, fôra că se fia fostu mai schimbatu cu alte trupe; éra la acestea se mai adaose si errôrea susu memorata, comissa de nefericitulu maioru Krippel, carele o plati si elu cu vietii'a. Intr'aceea auctoritatile supreme consolara pe regimentu pentru enormele sale perderi cu victori'a dela Custozza.

Cumu se intensese teatrulu bataliei dela Veron'a pâna la Valeggio, adou'a di sér'a venindu pe aici supremulu comandante archiducele Albrecht cu statulu majoru si cu tóta comitiv'a sa pe plôia mare, si vediendu pe câtiva oficiari dela regimentulu acesta Nr. 50, le dise: „Ve gratulediu, v. colonelulu si regimentulu, care in batali'a de eri s'a portatu cu atata bravura." In acelu momentu apparù si locotenentele colonelu, care acumu comandá in loculu colonelulu cãdiutu. Atunci archiducele mai adaose: „Me bucuru că acestu regimentu bravu a corespunsu inaltelu mele asteptari pronuntiate inainte cu câteva dile.*)

Preste puține dile regimentulu Nr. 50 trecù dela Valeggio la Casa nuova, unde in 1. Iuliu éراسi veni archiducele Albrecht spre inspectiune. Pre candu ajunse la batalionulu alu 2-lea, care'lu intempinà cu vivate romanesci, inaltimea sa stete pe locu si adressandu-se cãtra corpulu oficiariloru întrebà despre starea celoru raniti, apoi éراسi mai pronuntia cuventele acestea: Acestu regimentu s'a portatu

*) In limb'a germana: „Ich gratulire dem Obrstlieutenant und dem Regimente, das sich in der gestrigen Schlacht so brav gehalten hat.“ — „Es freuet mich dass das brave Regiment meinen vor wenigen Tagen ausgedrückten hohen Erwartungen so glänzend entsprochen hat.“

cu forțe mare bravura. Pentru această me bucuru deîn sufletu. Regimentulu acesta merită medalî'a de auru.*)

Pentru că se pricepemu deplnu caus'a bucuriei archiducelui si greutatea cuventeloru sale adressate acestui regimentu, se mai aflamu, că inaltimea s'a îngrijatu că ori-care comandante seriosu in predilele bataliei, in 20. Iuniu visitase la St. Bonifacio brigad'a numita a baronului Piret, deîn care facea parte si regimentulu Nr. 50, si avendu impregiuru de sene pe corpulu intregu alu oficiariloru brigadei, se adressă cătra ei precumu urmédia: „Ve gratulediu domnule generalu la o brigada asia frumósa. Domniata ai aci unu regimentu, carele pentru fidelitatea si constanti'a sa pórtá medalî'a de auru la drapellulu batalionului 1, carele si este uniculu decoratu asia in tóta armat'a. Eu sunt convinsu, că in momentele decisive acestu regimentu eminentu va fi totu asia de bravu, precumu au fostu antecessorii sei.“**)

Ce satisfactiune mai mare potea se aiba archiducele, decātu că predicerile si asteptarile sale despre acestu regimentu s'au implinitu asia dicundu, ad literam! Éca, asia sciú tracta pe romani acei comandanti, carii se inaltia mai presusu de orice preocupatiuni si ura nationale, si carii in locu de a respinge, a desgusta si demoralisa pe ómeni, mai virtosu ii inpintena ambitiunea si le inaltia valórea morale.

Dupa-ce vení scirea despre cessiunea Venetiei, regimentulu Nr. 50 asia cumu fusese inpuçinatulu la Custozza, fu pornitu spre Vien'a incontra prussianiloru. In acelu marsiu regimentulu fu primitu pe la diverse statii cu mare bucuria si óspetatu de cătra poporu, de si noulu colonelu Penecke se oppunea, se scie deîn ce cauza. Regimentulu ajunse a Simering tocma pre candu se inchiaie armistitiulu intre Austri'a si Prussi'a, dupa care era se urmedie si pacea definitiva. Dara nesciendu-se déca va potea urma si impaciuirea cu Itali'a, regimentulu fu comandatu éراسi acolo de unde venise.

Inainte inse de a pleca regimentulu cătra Itali'a, emaná prea inaltulu ordinu de di deîn 19. Iuliu, prin carele Maiestatea sa pe langa dispositiunile luate in favórea altoru regimete care au combatutu la Custozza, pe temeíulu informatiuniloru si reporturiloru ce'i venisera pentru regimentulu Nr. 50 cu numele de Baden, benevolí a destiná: 1 Ordinul-Leopoldu, 5 de ale corónei- de feru, 11 cruci pentru merite, 3 medalii de auru pentru bravura, 13 medalii mari de argentu si 11 mici totu de argentu si totu pentru bravura. Celqru alesu spre a fi decorati, căti se aflá in viétia, Maiestatea sa le affipse cu man'a sa decoratiunile in 25. Iuliu in presentia corpului alu 5-lea de armata, scosu in parada pe terenulu

*) Das Regiment hat sich gar brav benommen; diess fruet mich ungemain. Das Regiment ist der goldenen Medaille würdig.“

**) In limb'a germana, asia cumu s'au pronuntiatu: „Ich gratulire Ihnen Herr General zu einer so schönen Brigade. Sie haben hier ein Regiment, welches für seine Treue und Standhaftigkeit an der Fahne seines 1. Battalions die goldene Medaille trägt, das einzige in der ganzen Armee in dieser Art. Ich bin überzeugt, dass wenn der Augenblick gekommen sein wird, dieses ausgezeichnete Regiment ebenso brav sein wird, wie ihre Vorfahren.“

numitu auf der Schmelz. (Vedi numele celoru decorati in ordinulu de di alu colonelului Penecke, annex'a Nr. 11.)

In 26. Septembre aflandu-se regimentulu in statiune la cetatea Lubiana,*), corpulu oficiariloru a dispusu a se servi unu parastasu (Requiem) pentru repausulu celoru caduti la Custozza, ofiari si fetiori, care s'a si executatu cu solemnitate demna de marimea perderiloru regimentului. Intre casurile de mórte deîn batali'a cea mare dela Custozza au fostu mai multe in'adeveru dramatice. Noue ne sunt cunoscute de acelea numai trei, pe care ne-amu tinea de pecatu a nu le depune in această historióra pentru posteritate.

Este probatu prin experientia si recunoscutu de scientia, că unii ómeni, de altu-mentrea sanetosi, celu puçinu dupa cătu póte vedé ochiulu omenescu, chiaru si afara de casuri bellice, isi presimtu si predicu mórtea loru, cu mai multe séu mai puçine dile inainte. In evenimentele bellice se intempla uneori, că individulu presimte cu una cu doue dile inainte ca va cadea; in locu inse de a cerca se evite mórtea, elu mai virtosu o cauta, alergandu órbesce totu la punctele cele mai periculóse, că si cumu ar vrea se'si bata jocu de mórte si se lucre in mani'a ei. Deîn dilele nóstre scimú despre trei ofiari de nationalitatea romana, carii au presimitu, dara au si cautatu mórtea. Unulu deîn filii lui Oprea Circa dela Cernatu, cautase mórtea orbesce la Veneti'a in 1848, unde o si aflá. Capitanulu Itulu deîn regimentulu I. confiniariu romanescu, adevératu ostasiu nascutu si crescutu, in érn'a anului 1849 isi predise mórtea. Tocma se incredentiase cu o femeia de familia fruntasia deîn Brasiovu; in dio'a bataliei potea se exoperedie substituirea sa prin altulu. Nici vorba. Elu esi pe campulu bataliei deîn Brasiovu si Hermanu, unde atensu prin glontiu de tunu, remase mortu la momentu. Locotenentele primariu Georgie Popu, barbatu asemenea de unu curagiu extraordinariu, inainte cu o di, si chiaru demáneti'a in 24. Iuniu, prevediú că va pica, si totusi nimicu nu'lu impededá, că in assalturile cele furióse dela Casa brina aprópe de contrata Pasquali se nu se expuna orbesce la grandin'a de glóntie, cautandu óresicumu se'si bata si elu jocu de ursita, pàna candu tocma dupa amiédi pe la 3 óre, adeca pre candu armat'a italiana era mai de totu infranta, aflá si elu mórtea că unu adevératu erou, in flórea vietiei de ani 34. Amiculu seu de cruce spunea in scrisórea sa adressata dela Campagnola in 25. Iuniu dlui Ioachimu Murasianu, că îndata la inceputulu bataliei pe la 6^{3/4} óre Georgie isi pusese la urechie o garóffa frumósa si asia intrá in focu. Aici s'a implinitu dicatórea romanésca: „Nu'mi pasa, flori la urechia (séu flori in pelaria).

Altu casu de mórte dramatica. Nicolae Blebea, nascutu deîn Iieni in districtulu Fagarasiului, comandante de plotonu (Zugführer) in Compani'a a 14-a, vediendu că la

*) Ital. Lubiana, sloven. Ljubljana, nemt. Laibach, capital'a Carinthiei.

Dela 5. Nov. 1866 regimentulu Nr. 50 fu stramutatu la Kaiser-Ebersdorf; dela 28. Aprile 1867 vení la Vien'a, de acolo — dupa infintiarea dualismului — ajunse la Komarom (Komorn), dela 1. Maiu 1871 in Presburg, éra dela Ianuariu 1874 batalionulu 1 cu statulu majoru este la Siopronu (Oedenburg), 2 et 3 la Eisenstedt.

Casa-Valpezone duce bataliune italiene ocupasera colinele, a fostu celu de antaiu care s'a decisu se atace cu cetisiór'a sa pe acea trupa, si asia deschise drumulu pentru batalionulu alu treilea spre a face assaltulu; cà-ci focurile soldatiloru de sub comand'a sa adusera pe italieni in atàta disordine, in càtu elu cutedià a urca dealulu si a'i ataca chiaru in acea positiune a loru; dar versaglierii (venatorii) italianii atacara acumu batalionulu intregu. Atunci Blebea retragènduse isi aflà positiune buna intr'o vale, de unde italianii voià se'lu scòtia prin stratagema; elu inse éراسi se aruncà asupra loru cu unu curagiu temerariu; dara fu lovit de unu glontiu in braçigulu dreptu. Acuma Blebea se potea retrage, dara nu: „Inainte fetiori!“ Alu duoilea glontiu ilu lovi in umerulu dreptu, care'lu si resturnà la pamentu. Dupa doreri infricòsate Nicolae Blebea isi dete sufletulu, inse inainte de a expira, dise de câteva-ori càtra oficiieri si cameradi gemendu: „Me bucuru cà moriu mórte de erou pentru imperatulu meu si patri'a meà!“

(Va urmà.)

Date referitòrie la prinderea si executarea lui Baternai,* Simonis, Turcu.

(Culese dein gur'a mai multoru martori ochiulati, precumu: parochulu dein Clusiu-Monasteriu, Nic. Papu, dóm'n'a so'cia a parochului, locuitoriulu dein Clusiu Lazaru Baldi s. a.)

I. Alesandru Baternai si Vas. Simonis érá tribuni denumiti prin comitetulu natiunale rom. din Sibiiu, si cá atari amblá prin comunele campene, loru asemnate, organisandu'si tribunatele. Eli fure suprinsi de comitele Gregoriu Bethlen cu unu escadronu de husari kossuthiani, cari cu acésta ocaziune rapindu cismele rosie de pre la muierile romane si incalciandu-se cu ele, cu aceste spolie triumfali intrara in Clusiu, escortandu pre celi doi tribuni captivati, pe cari si husarii si dupa acea plebea magiara dein Clusiu i maltratase si terise prin tiná, in catu dupa Scriptura, sermanii n'avea aspectu nici frumusetia.

Captivii pusi ip fieru fure numai decatu legati la stelpu, de Miercuri sér'a pana Vineri, in curtea casei comitatului. Intr'aceu judeciulu de sange (fiendu comite supremu Paulu Matskási, alu carui fiu de acelasi nume ne e adi vicecomite alu comitatului Clusianu, érá jude primariu comitatense Carlu Ujvári), tienù si rostí asupr'a captiviloru judecata de mórte prin spendiurátore.

Joi in 2. Octobre sér'a, dupa ce innoptase, tene-rulu parochu din Clusiu-Monasteriu Nicolau Papu se desteptà in casa spre spaim'a familiei sale, cu unu panduru inarmatu, carele ii aduse mandatulu, cá mane di se se presente nesmintitu la oficiolatu comitatului, in ornatu basericescu si aducèndu cu sene si cumenecatur'a, spre a provedé cu sacramentele basericesci pre doi condamnati la mórte. Parochulu impliní mandatulu, de frica cá de voia bnna.

*) Alias Betraneanulu.

Presentanduse parochulu Nic. Popu la tempulu prefriptu inainte memoratului comite supremu, cá prin inspiratiune capetà coragiu de a intrebà, cà ce lucru mare au commisu aceli teneri, de'i spendiura, si nu'i pedepsescu cu carcere de tempu mai scurtu au mai indelungu? La ce omenosulu Paulu Matskási respunse cu franchetia: „Ei au commisu crim'a pe care o commiti si D. Ta, cà si D. Ta voiiesci cá romanii se fia asemeni cu ungurii. Eu le-amu disu acestora, cà prin de aceste restórna patri'a in periclu, dara nu me asculta.“ Comitele supr. Paulu Matskási admonià apoi pe preotu, cá dupa implinirea functiuniloru sale se suia de un'a in fiacru, cà-ci plebea unгурéscu fiendu atitiatu, elu nu stà bunu de consercentie.

Alesandru Baternai, resolutu si curagiosu pana in fine, la admoniarile preotului, cá se se pocaiésca, se ierte si inamiciloru sei, respunse cu resolutiune: „N'am de ce se me pocaiescu; eu cu faptele mele de tribunu am volitu numai se desteptu si se redicu pre poporulu romanescu; cu ast'a nu am facutu unguriloru rici unu reu; de acea fapt'a loru facia cu mine nu li-o iertu nici in lumea acésta, nici in cealalta.“ Comitele Gregoriu Bethlen fiendu in apropiare, intrebà, cà ce dice Baternai? si la unele aieptari dein partea suflerierulu dise, cà condamnatulu aru trebui silitu se'si marturisésca pecatele. Parochulu Nicolau Papu firesce nepotendu tace asia ceva, si intr'aceu sosindu Vladutiù, mai inainte preotu in Top'a-desiérta, érá pe atunci chiamatu de cooperatoriu in Clusiu, pre Baternai lu-lasà in grigi'a acestui, érá insusi se duse la Simonis, carele se marturisí si cuminecà.

Catra loculu perdiarei inca se duse Baternai cu Vladutiù intr'o carutia, érá Simonis cu Nicolau Papu intr'alt'a! Acolo Baternai curagiosu, inca de pre scara strigà cu entusiasmu: „Se traiésca romanulu, piéra ungurulu!“ La ce comandandu-se baterea tobeloru, de larma nu se mai potù intielege ce a vorbitu mai departe. Simonis mai descuragiatu, se rogà la despartire de suflerierulu seu, cá acest'a se-lu memoredie in s. sacrificiu. Candu preotii la loculu suppliciuului se suira in fiacrele loru, poporulu magiaru strigà dupa densii, cà „pre acesti'a aru fi trebuitu si aru trebui se'i spendiure.“

II. Pre protopopulu Vasilie Turcu lu-prinsera asidere, pentru cà fuse denumitu de comitetulu natiunale prefectu alu Campiei (alu prefecturei V.), si cá atare tienea in cas'a sa conferintie si cointielegeri in afaceri natiunali. Asta cauza o spunea generalmente poporulu, si nici unu altu reu nu ii se imputà condamnatului protopopu.

E de insemnatu, cà un'a dein ficele lui V. Turcu, Ev'a, érá maritata in satu in Catin'a dupa ungurulu Fekete. Se dice cà acest'a la un'a convenire de mai multi óspeti in cas'a lui Turcu aru fi auditu pe betranulu dicèndu: „De asiù fi eu june, nici piele de

unguru n'aru remané.*) Fekete ginerele audiendu de acést'a, i'lu denunciá numai decatu, aretandu tempulu si ocasiunea, candu ar fi bine se-lu prinda. In adeveru cas'a lui Turcu fu calcata in capu-de nópte prin cavaleri'a si ostasimea revolutiunaria tramisa din Clusiu. Betranulu protopopu refugise in grab'a mare si se ascunsese in hornulu casei, ci fu descoperitu si trasu in diosu cu càrlige.

Cu protopopulu Turcu impreuna fura prinsi si adusi la Clusiu inca alti siesesprediece agricultori rom. dein Catin'a. Aici toti acesti'a pusi in catusie, fura legati de 16 colonne in curtea pretoriului (cas'a comitatului), éra in mediuloculu loru de a 17-a columna betranulu si venerandulu protopopu Turcu, ferecatu in catusie duple. Tempulu érá de totu rece si ploiosu, cá de comunu tómn'a, si in atare tempestate diacù cultulu si — precumu spunu — pré delicatulu barbatu, Vas. Turcu, dóue nopti si una si cateva parti de dio sub ceriulu liberu, pe unu asternutu de paie umedite de plói'a mai continua, acoperitu numai cu o bunda. Elu repetiá din tempu in tempu cuventele: „Hodie mihi, cras tibi.“ Plebea infuriata si neomenósa lu-insultá cumu ii dictá indemnurile animalice. Intre altele Turcu plangându-se, cà-lu stringe o cisma, unulu dein magiarii astanti se apucà si i-o trase, inse in recompensa selbatica a labórei prestate 'lu lovi asia de cumplitu pe bietulu protopopu cu cism'a propria preste ochi, incatu ii mai scóse unu ochiu. Celi ce-lu vediura in diu'a supliciulu spunu, cà ochiulu lovitu ii curgea si se in-negrise cu totulu.

Ultimele consolatiuni religiose (marturisirea si cuminecatur'a) i-le dede protopopulu Turcu, protopopulu I. Negrutiu si capelanulu Arpadí. Ilu spendiurara in acelasi locu, unde pre Baternai si Simonis. Romanii dein Somesieni (Somesitaleu) sí din alte comunitati vecine stá in tacere mormentale pe una colina din apropiare, neamestecati cu glótele din Clusiu, care temendu-se de unu asaltu resbunatoriu alu poporulu romanu, ilu-amenitiá necontenitu cu pumnii redicati, spre a-i insufflá frica. Dupa esecutare, romanii se departara deodata cá la comanda, petrecuti de fluieraturele Clusianiloru. Acesti-a inse dela omorirea memoratiloru doi tribuni incóce, precumu s'ar pareá, mustrati de conscientia, mai in fiecare nópte se alarmá eli pre sene, cà vinu Romanii cá se-si resbune.**)

*) Am. cunoscuta pre protopopulu Vas. Turcu multu mai de aprópe decatu se pociu crede la insinuatuni de acestea. Tocma din contra, elu cá si famili'a sa, trecea in ochii tenerimei de atunci, cá si episcopulu Ioanu Lemeni, de prea mare amicu alu ungariloru. S'au insielatu sarmanii amendoí. Turcu a platitu increderea sa cu capulu, Lemeni cu desituire, exiliu si perderea libertatii personale. Red.

**) Plebea, ochlocrati'a, proletariatulu si tóta strengarimea din Clusiu si din câteva oppide (orasie) unguresci ale Transilvaniei, nici nu a scapatu de ce s'a temutu. Viati'a protopopulu Turcu, a lui Betraneanulu, Simonis si Vas. Popu celu spendiuratu la Tergulu-Murasiului, „au fostu resbunate in fricosiatu,

III. Merita a fi memoratu, cà in tómn'a anului 1848 protopopulu romanu gr. c. alu Clusiului Ioane Fekete Negrutiu, acumu canonicu metropolitanu in Blasiu, inca fu scosu din locuinti'a sa paciuita prein honvedi calari si pedestri, tèreitu pe stradele Clusiului, preintre insulte si loviture dein partea plebei si a militiei Kossuthiane, si dusu la cas'a magistratulu cetatianescu. Pretestulu fuse: contielegere si corespundere cu Romanii si cu imperialii. Intri'acea alti honvedi si clusiani magiari i despoiara casele, cautandu pe colonelulu Urban si prein puuculu mesutiiloru lui Negrutiu, in realitate inse ducundu dein acele totu pre ce potura pune man'a.

Cu acésta ocasiune puse pre toti in uimire coragiulu sororei protopopulu Negrutiu, alu d-nei preotese veduve An'a N. Duiliu, pentru anim'a sa cea buna, ospetalitatea si afabilitatea sa, studentiloru si intielegintiei rom. dein Clusiu si inpregiurime vulgo cunoscuta sub numele confidentiale de „lele'a Anisca.“ Dins'a, o romana bine facuta, vediendu, cà unu honvedu duce chiaru si pelari'a cilindru a protopopulu, esacerbata prinse pe honvedulu inarmatu de pieptu si cu cuventele: „Cele pe deincóle, cà destulu i-ati dusu, dóra nu i-veti duce si pelari'a“, smulse pelari'a dein man'a osténului, si cu coragiulu seu insuflandu soldatescei respectu, mantuí una-alta dein obiectele dein casa.

Candu se presentara honvedii, condusi de majorulu Carolu Minorits, actuale capitanu primariu alu Clusiului inaintea locuintiei protopopesi a lui Negrutiu, episcopulu Ioane Lemény, carele locuiá acolo, esí pe strada, cá se-i molcomésca prin autoritatea sa si se-i induplece a se departá. Ci unu honvedu preintre injurature indereptandu-si baionet'a asupr'a episcopulu cu scopu de a-lu strapunge, acest'a se retrase inspaimentatu.

Seleusianu.

Insemnatatea literaturii romane traditiunali.

(Dissertatiune tienuta la adunarea gen. dein Dev'a.)

Poporulu romanescu, dupa cunoscut'a-i tienacitate patredia pana in dioa de asta-di traditiunalea credintia despre tesaurii regelui Dariu, ascunsi in cutare coltiu alu romanticei sale patrie. Diacu multe si mari adeveruri sub scórti'a me-

si déca Clusiu a scapatu de sórtea Aiudului, acea crutiare humana are se o multiamésca in lini'a prima Comitetalu romanescu de pacificatiune installatu de comissariulu br. Ant. Puchner in Sibiu. Acestu barbatu de statu si de arme ceruse dela comitetu cá se'i ajute „a desarma pe rebelli,“ inse cu cea mai mare crutiare. Inse care insurgentu, revolutiunariu séu rebellu potea se fia asia de poltronu, cá se dea armele de buna volia? Cu tóte acestea, chiaru membrii comitetulu crediura la inceputu, cá desarmarea se va intempla fora marii dificultati, si precumu era mai toti omeni ai theoriei, crescuti si inbetraniti cu crucea in sinu, predicá mereu crutiare, pana ce cátiva tribuni si prefecti inceputa a lucra de capulu loru. Red.

taforic'a a acestei credințe populare; pentru că binecuvântările țiere ale vechiei Dacie locuite de Romani creatoriului le face adevărate depuștări de tesauri firești. În ele munți gigantiști într-o variațiune desfășurată se scambiază cu vâli înflorite; torinți alpeștri și mena undele cristaline către fluviul regi; pământul pare emulându, ore de în sine, veri depre suprafața sa se produce mai mari avânturi locuitorilor laborioși? Ici unu siesu coperit cu covorul de flori, colorat a unui dealu plantat cu nobila vită a lui Silenus; ici unde unde de spice, colorat codri străvechi și umbroși: toate acestea ne explică mare parte faptele, pentru ce Romanul mai multu dăru decât ori-care altă gîntă se alipescă cu trupul cu sufletul de pământul său natal, de acestu adevăratu Edenul pământului.

Dăru mai cu dreptul cuventu, decât la ori-ce altă, se poate aplică credința poporului despre tesaurii dăru celi ascunși, la literatură romană tradițională. Pre terenul acesteia, poeticul popor roman în viața sa milenară și printre restrînsurile seclilor, ce trecute preste capul lui, produse atari concepțiuni admirabile, creșă atari fete frumoși alii spiretului său drept și înaltu, atari produse ale animei sale nobile și fragedu semitortie, cari încanta pre oricine le cunoșce baremi într-una micuță parte. Scurtu: în literatură noastră tradițională noi posedem odăru neprețuită.

Înse aceste odăru cea mai mare parte diacu până în ziua de astăzi ascunse și necunoscute, și e periclu mare se nu remania ascunse pentru totdeună, că tesaurii lui Dariu-Poporul, adiatu de cultură, nu se mai alipescă cu atăta fidelitate, că de datinele și credințele sale tradiționale; era lumea romană literată feceră și face până acum pre pucinu, de totu pucinu, pentru a scapă de perire această comoră eredită de la strămoși.

În ce consiste înse propriamente și ce cuprinde literatură tradițională? În ce consiste și ce cuprinde literatură preste totu? Responsul indirectu, dăru celu mai nimerit nu-lu dede faimosulu scrietoriu franceșu Buffon, candu dîșe, că „stilulu e omulu.“*) Estu enunțiatu largindu-lu potemu afirmă, că literatură e națiunea. Într'adeveru, precumu de în stilu se resfrange asiă-dîcundu individualitatea unui omu singuritu, vedem și cunoșcem buna parte de în capacitatea și proprietățile lui spiretuali, întogmai de în literatură ni se reflectă individualitatea unei națiuni. Cumu asiă? Asiă, că literatură cuprinde totalitatea produselor spiretului unei națiuni, fie în scrisu, fie prin vorba via propagată; ea e întimă concrescută cu viața internă și externă a cutărui popor și pre cătu de o parte aventulu literaturii deinde dela progresarea și dezvoltarea culturale și istorică a poporului respectivu, pre atătu de altă parte nece produsele literaturii nu lipsescă a imprime aceluia tipulu lor spiretual și a dă una direcțiune anumită.

Cand dîșem; că literatură conține totalitatea produselor spiretului unui popor, propagată în scrisu au prin vorba viuă, cu această aieptăramu totu-odată, cumu-că literatură în respectulu modulu ei de propagare e de două specii. Ună, literatură κατ' ἐξοχήν, îmbrăciosidă acele monumente

ale activității, mai alesu poetice, ale spiretului, cari suntu fipsate prin scrisore; altă și cea mai veche, ale carei produse procedindu de în celu mai genuin modu de cugetare și de simțire alu poporului, se întipăriră profundu în memoriă și animă lui, și estmodu prin tradițiune gurale se străplantară de în generațiune în generațiune. Produsele aste ultime ne dăru literatură asiă-numită tradițională în partea ei formale cu limbă și moralurile, în partea materiale cu miturile său povestile și naratiunile populare, cu proverbele și similiturele, cu descantecele și observanțele superstițioșe, în fine cu variele clase ale canteceleuru populare.

* Curiosu, că această parte a literaturii preste totu luată, fû în timpurile trecute considerată și tractată că Cenușotă de în mitulu popular! Dăru știința modernă cu atătu mai multu începe a prețui frumosețea și valoarea ei. Și cu totu dreptulu. Căce de e adevăratu, cumu că pre langă limbă, literatură generalmente e aceea, carea destinge în primă linia și caracterisidă pre unu popor facialu cu altulu, carea pre individi singuriti ni-i arăta că apertienitori de același corpul moral, de același întregu, numitu națiune: apoi specialmente trebuie se întărimu această despre literatură tradițională. Ea ne arăta privințele, ce poporul respectivu le are despre diitate, lume și viață; ea ne descopere credințele și speranțele, temerile și așteptările, înclinările și pasiunile lui; ea ne îndegetă idealele, ce-lu încanta, și aspirațiile, ce le are în animă sa că unu germene, că unu motoriu alu faptelor și omiselor lui mai de momentu. Născută împreună cu poporul copilul, crescută împreună cu poporul june, în etatea barbatășca a acestuia, literatură tradițională încă totu domina preste acele regiuni și păture sociale, la cari literatură scrisă de comune petrunde pre pucinu său neci-decumu, precumu înainte de începutulu acestei formă la poporul respectivu uniculu fondul cultural teoretic.

Estmodu literatură tradițională atinge, că se grăimă astfel, atinge cu unu brăciu originea și trecutulu celu mai departatu, cu celu-alaltu brăciu presentele unui popor, înfaciosidă-ne într-unu lăntiu mai că neîntreruptu fasile de dezvoltarea minții și animei lui, și dădu-ne adeseori celu mai vechiu, ba uniculu testimoniu despre catastrofele mai notabile ale vieții lui. * Ce mirare dăru, că ea se invocă adă la totu pasulu într'ajutoriu istoriografiei și alu altor științe! Ce mirare că frații Grimm, Macsimil, Müller, Schwartz, Hahn, Jul. Müller, Manhardt cu alii nenumerati la Germani; că Safarzik, Miklosich, Afanasiev și încă una cetă la Slavi;*) că în urma altii la alte popore civilizate se adoperară și se adopera încă de în respoteri a cercetă, descoperi și desfășă minele de aur ale respectivei literatură tradiționale, și cu sucursulu acestei a reconștrui baremi în parte iconă viații spiretuali a națiunii lor de în trecutulu întunecat!

Ci se ne întorcem în respectulu acestă la noi Romanii mai în detaiu și se proptimă aserțele de până acum cu câteva esemple.

I. În literatură rom. tradițională, că în ori-care altă

*) Buffon Sur le style.

*) V. Dr. Greg. Kzek Einleitung in die slavische Literaturgeschichte und Darstellung ihrer älteren Perioden, I. Theil, Graz 1874, pag. 229.

inainte de tote ne ocure insasi limb'a, espresiunea cea mai marcata a internului nostru, a intielegintiei si coscientiei nóstre, cumu o numise amù¹⁾ Platone. „Limb'a materna, cá se graimu cu unu filologu germanu²⁾, este si remane organulu firescu alu cugeteloru nóstre celoru mai proprie si mai adunce, manifestatiunea nemediulocita a vietiei nóstre cei mai interne. Ea petrunde si dominédia cu insusitatea sa fienti'a nóstra intréga; ea e una adeverata potere via, peculiarmamente creatória si formatória . . . De acea si este limb'a natiunale propria asiá de intimu concrescuta cu semtiulu de-sene alu natiunei. Mai curendu lasa unu poporu se i-se rapésca orice alta, decátu limb'a sa; dins'a, cá organulu comune ulu coscientiei a intréga natiunea, este pentru ast'a elementulu viatiei spiretuali, conditiunea viatiei ei, si cá atare posesiunea ei cea mai santa, cu carea natiunalitatea in sa-si stá si cade.“

Dein aceste considerante e iusioru de preceptu, pentru ce limb'a cu cuprinsulu ei, cu tesaurulu ei de cuvente, este in stare se faca si in cele mai vechie si mai intunerecate perióde ale istoriei popóra-loru atáta lumina, cáta cu uimire vedemu já facuta in scurtele dóue-trei diecenie, de candu datédia scienti'a limbisticei asemenative si a paleontologiei limbistice. Pentru ce óre? Pentru-cá unde nu mai ajungu documentele si monumentele istorice, totu remane inca unu documentu si monumentu mai istoricu decátu tóte — limb'a, carea cu elocintia rara ne istoriscesc trecutul poporului; carea cá una oclinda fidele ne reflecta gradulu lui de cultura, modulu de cugetare si sentire, relatiunile sociale ce cultivá, repotele si conflictele ce le avù cu alte genti, prefacerile si catastrofele ce a induratu, si alalte fenomene dein diversele sfere ale viatiei lui. Dereptu ce nu fóra cuventu potù intari Iacobu Grimm, cá „limb'a nóstra e totu-odata istori'a nóstra.“

Romanulu d. e. fiendu descendentele gloriosiloru legiunari ali Romei, originea-i dein parenti militari se oclindédia in fórte multe vorbe ale limbei lui. Elu pre totu amiculu lu numesce fertatu, adeca federatu ostasiescu³⁾; camesi'a, originalmente unu vestmentu alu legiunariului, o pastrédia cá numire si pentru imbracamentulu omului civile, déca are aceeasi croitura; numesce betranu pe totu omulu de etatea veteranului legiunariu, si alte asemeni⁴⁾. De alta parte inse armonios'a limba rom. pórtá pre faci'a sa si cicatrici destulu de insemnate, urme ale ciocnirii sale cu invecinatele limbe eterogene: cu limb'a dacica, gréca, germana, magiara, turcésca si mai vertosu slavona; ci chiaru si aceste ingredientie straine, supunendu-se unei analise si cercetári scrupulóse, suntu si voru fi prin asemenarea limbis-

¹⁾ Amù in càrtile nóstre mai vechie suplinesce locul lui jam lat.; óre nu se si deriva de acolo?

²⁾ K. W. L. Heyse *Sistem der Sprachwissenschaft*, Berlin 1856, pag. 2-3.

³⁾ Eliadu derivase acestu cuventu dela turcesculu ort'a, pl. ortale, fórte usitatu in Romani'a in clasele inferioari, in locu de societate, céta, camaraderia; asemena si ortacu, voc. ortace. Red.

⁴⁾ Fr. Diez *Grammatik der roman. Sprachen*, Bonn 1856, I. pag. 90 in nota.

tica de multe ori in stare de a constatá tempulu, modulu, cercustarile mesur'a contactului, in care venira stramosii nostri cu memoratele limbe si poporatiuni. Desclinitu multe dein numerulu de persóne si locuri, de munti, vali, fluvie, pescere, otara, ni-se presenta cá si nesce petrefacte dein periode anteriori ale limbei, cari precumu in geologia petrificatele naturali aréta diversele revolutiuni si restempuri de formatiune ale pamentului, asiá numenele memorate demarca fasile de desvoltatiune sociale si culturale, prin cari avù se tréca cutare poporu. Ce forma sufisale e in terminatiunea numenelui Achtumu ori Optumu, fiulu ducelui Gladu alu Temisianei? se deriva elu óre de la numenele Octavianu? Ce in Oilerumu? provine óre de la Aurelianu, au dóra mai dereptu de la Valerianu imperatu, vincitoriulu Gotiloru? si óre acestu evenimentu remarcabile, au altulu fece se se eternisédie acelu nume in memori'a poporului rom.? In fertatu-de-cruce séu frate-de-cruce avemu óre de a face cu unu resunetu alu cruciateloru, au dóra cu vre una stravechia usantia de liga si infratire? Ce insémna si de candu esistu in limb'a-ne vorbe cá armindenu, capcâne, smeu, fatagia, uncropu (= a dóu'e dî de cununia), gojirea, terfariu si alte asemeni? De ce origine suntu si ce insémna numenele proprie Buceciu, Parengu, Ciblesiu, Somesiu, Oltu, Muresiu, Maramuresiu si altele o suta si o miia, pre cari, dupa initiativele studie respective ale unui S. Barnutiú si I. Maiorescu,* in tempulu presente istoriculu nostru Hasdeu incepù a le cuprinde in cadrulu cercetariloru sale istorice.

II. Nu mai pucinu interesanti suntu dein punctulu nostru de vedere moravurile si datinele poporali. E cuno-scutu, cá pre langa limba si religiune nemica nu esista, ce poporulu s'ar nevoi se padiésca si pastrédie mai cu scumpe-tate, decátu datinele ereditate de la strabunii sei. „Asiá amu apucatu de la parenti“, suna refrenulu seu stereotipu. Éra dein acésta tienacitate deradia éراسi nu pucinu folosu pentru scientia, alesu pentru scienti'a mitologiei comparative, a moralii si privintieloru de dereptu si preste totu a trecutului mai departatu alu popóra-loru; cá-ce multe dein acele oser-bantie si datine ne indegeta privintie poporali mitologice, relegiunarie si sociali deintr'unu trecutu, ce diace deincele de istori'a scrisa.

Care e originea si semnificarea datineloru poporali? Scrutatorii mai noi aflara, cá acele de ordinariu imitédia fapte si lucruri, pre cari poporulu credeá a-le oserbá impregiurulu seu in natura. Omulu singuritu totu-deun'a e multu pucinu ateratoriu dela impregiurimea sa. Asia si poporulu, mai alesu in etatea sa copilarésca vediendu grandiósele fenomene naturali pre ceriu si pre pamentu, si totu-odata nepotentia sa de a si-le aservi si supune; vediendu lupt'a loru continua intre sene: dupa asemenári luate dein giurulu seu si-intipui intr'insele fientie indiestrate cu cugetare si sentire, fientie bune si rele; celea frumóse si stralucitórie, ceste negre si intunerecate. Ce urmà de aici? Acea, cá prin diferite acte ceremoniale se adoperá a-si deoblegá fientiele spiretuali cele bune, a si atrage favórea si bunavointia loru,

¹⁾ Heufler *Oesterreich und seine Kronländer*, Wien 1856. t. V.

era pre cele rele si influinta loru stricatiósa a-le departa de la sene.

Estmodu vine a se esplicá si la romanii nostri punerea unui butucu pre foculu ce arde tóta nóptea craciunului; colendatulu dela craciunu; udatulu si urticatulu dein dio'a de S. Georgiu; arborirea armindenului pare-mi-se in lun'a lui maiu; aruncarea atatoru cunune pe casa in dioa de St. Ioanu, câte persóne se afla in familia, spre a scire, care din ele va trai in anulu venitoriu si care va se móra; 'diversele midiuloce si mesure pe cara le ia poporulu contra vercolaciloru, cá acesti-a pre tempulu eclipsei se nu ne mance só-rele, contra siolomonariloru, caroru le atribue potere preste nuori, preste ploare si neploare. Estmodu vine a se splicá libatiunea, ce romanulu si adi o face dieiloru cu tóta scrupulositatea inainte de a bé apa; banulu lui Caronu, ce-lu pune in man'a mortului; gain'a négra, ce o dá preste mormentulu lui Esculapu; deplangerea prin fete anumite si comandarea mortului, cá una remasitia veneranda a prefce loru si silicerniului romaniloru antichi; si altele nenumerate, cari singure aru fi in stare a ne documentá descendentia de la cuceritorii de adunaóra ali lumei, si cari astépta a fi ađunate cu serguintia, pentru cá apoi se se póta propune si splicá mai sistematicu.*)

Intr'atátu e poporulu de tienace in privinti'a ataroru datine óle sale, cátu, precumu se scí, nece chiaru cerése'a doctrina a lui Crestu nu le potú desradeciná, ci fú nevoita a se acomodá dins'a dupa cele mai multe, dandu-le óre-care sensu si esplicatiune crestinésca. Insa serbatórea Craciunului e de origine solare, derivandu-se dein privintie poporali antice despre sóre si natura. Pána in secl. IV, alu erei crestine, adeca diverse popóra o serbá cá dioa nascerei noului sóre, a sórelui nevinsu de natur'a si de gerulu iernei (dies natalis solis invicti); scurtu: cá punctulu verticale intre iérna si véra. Abiá in amentitulu seclu incepura parintii basericee a-i dá insemnatate crestina; dara inca si in seclulu urmatoriu se plange deintre eli pap'a Leu-celu-mare,**) cá pre tempulu seu poporulu de diosu inca totu nu celebrá Craciunulu intru memori'a nascerei lui Crestu, ci intru a renáscerei si resaririi sórelui celui nou.

Pre urma nu pucine datine poporali revérta uneori lumina si asupr'a dereptului si usantieloru de dereptu, ce era in vigóre in dile betrane. De aici se tienu intre altele oserbantiele de la nunt'a si cununi'a romanului cu

Inaltiatulu imperatu, (care)
 Demaneti'a s'a scolatu,
 Pre obradiu s'a spelatu
 Si a pornitu la venatu, . . . (si cu)
 Inaltiat'a imperatésa
 Tenera si multu alésa, scl.;

cu imbaltiatulu miresei, si legatulu pórtelui cu pré fortele lantiu de paie; cu colacarii si terfarii, si altele, adi pure

*) Scriitoriulu acestoru, spre a dá si dein parte-si óre care impulsu cercetarei mai serióse a datineloru nóstre poporali, deschise la univ. dein Clusiu in semestrulu curinte unu ciclu de prelectiuni asupr'a mitologiei daco-romane.

**) Epist. Leonis papae, nr. 5.

obiecte de petrecere si umóre, cari inse adunaóra serviá cá expresiuni de referentie juredice si aveá unu fondu de derepturi sociali.

Dr. Silasi.

(Va urmá.)

Constantinu Nasturelu-Herescu,

Generalu in retragere si totu-odata mare-banu dupa vechile ranguri si functiuni ale Munteniei, a incetatu dein viétia la 30. Decembre st. v. alu anulu 1874, in etate de 79 de ani, infrantu de betranetie, accelerate prin multe si mari lupte a le vietiei. Cerimoni'a funebra i s'a tienutu in 31. Dec. (12. Ian. n.) si au concursu la ea atátu corpurile oficiali, militare si civili, cátu si unu numeru immensu de locuitori, pentru-cá acestu barbatu fusese unulu dein acei fili ai patriei, pe carii binecuventarile poporului si lacrimile de gratitudine ale saraciloru îi petrecu pana deincolo de mormentu.

Trompet'a Carpatiloru in num. seu dein 5. Ian. dice fórte bene, cá marele-banu C. Nasturelu-Herescu a fostu deintre acelea personagie, a caroru viétia descriendu-se, „ar face fia-care câte una istoria speciale in istoria generale a Romaniei pe secululu alu 19-lea.“ Trompet'a C. séu si ori-care altu diariu dein capitala va face placere mare toturorn romaniloru cáti au cunoscutu si au stimatu pe marele banu si generalu Herescu, candu ne va spune cá s'a si aflatu pén'a cea apta de a ne da biografi'a lui, cá-ci pana aci abia veduramu câte unu seurtu necrologu fragmentariu. Celu care'i va scire viétia, va cauta se dea si monografi'a vechiei sale familii de patricianu.

Constantinu Nasturelu supranumitu si Herescu dela comun'a Heresci séu Feresci, situata in districtulu Ilfov, nu de parte de Bucuresci, mosiia hereditaria dein vechime, nascutu in a. 1795, adeca tocma in epoc'a cea mare a revolutiunei francesci, pre candu ideile de libertate incepusera se strabata nu numai pana la Dunare, ci si pana la Nilu si la Iordanu, si pre candu familiile patriciane (boieresci) dein Romani'a avea professori de limb'a francesca, era altele isi tramitea pe filii loru la Parisu. In aceleasi tempuri grecii inca apucasera a lucra pentru emanciparea loru de sub jugulu turcescu. Pe la 1821 in care anu prorupse revolutiunea grecésca sub comand'a lui Alexandru Ipsilanti, Constantinu Nasturelu-Herescu, pe atunci june vigorosu de 26 ani, cá unicu filiu, se smulse dein braçiale mamei sale si se inolá in liniile batalionului negru (Mavrophori), pe alu carui drapellu se vedea mórtea si doue óse incrucite, era devis'a Libertate séu mórte (*Ελευθερία ή Θάνατος*.) Dupa macelulu dela Dragasiani, steo'a lui Ipsilantis cadiuta, ostasii batalionului negru cáti mai remasera cu viétia risipiti care in catrau, Const. Nasturelu isi cautá scaparea in Russi'a, unde se inolá intr'unu regimentu de

husari, participà la câteva expedițiuni bellice de càtra Caucasu, pàna candu între anii 1828—9 ilu vediu-ramu combatendu in liniile armatei rusesci la Siliștri'a, la Siuml'a si pe la alte puncte, pàna la inchierea pazei de Adrianopole.

Dein momentulu in care C. Nasturelu crediù cà patri'a sa este pe cale de a'si recastiga libertatea intréga, isi cerù dimissiunea dela imperatulu Nicolae, si reintorcându-se in patria, Alexandru D. Ghica domnulu tieiei, ii dete comand'a regimentului de calareti, formatu de nou. De ací incolo repausatulu a participatu la tóte afacerile tieiei in dile bune si rele, alaturea cu cei mai de frunte patriciani, nu numai cá ostasiu, ci si cá functionariu civile, si de câteva-ori ministru, pàna la adenci betranetie, candu apoi se retrase cu totul. Celu mai greu servitiu alu lui Herescu a fostu in anii 1848—51, pre càtu au statu turcii si rusii in tiéra, apoi éراسi in anii 1853—5 pe tempulu invasiunei triple. De ací incolo elu affà tóta distractiunea si consolatiunea sa in lectura, in visitarea consangeniloru, amiciloru si altoru cunoscuti, éra conversarea cu ómeni de litere 'i facea mare placere. Mes'a sa era totu-deauna asternuta pentru câte 10—12 óspeti. Generalulu Herescu na avuse prunci, au avutu inse de socia pe Helen'a sor'a fratiloru Baleanu, despre care vorbia totudeauna cu adeverata pietate si doiosia, precumu acea dama alésa si meritase in adeveru.

Nu scimu ce monumentu va pune posteritatea la mormentulu lui Herescu; ceea ce scimu este, cà elu isi asecurà immortalitatea la natiunea sa si la scump'a sa patria prin acelu testamentu in eternu memorabile din 20. Augustu 1813, in care lasa si donédia done proprietati ale sale, Nasturelu si Satu nou basericei si sciintieloru. (Vedi acelu testamentu in Monitoriulu 'oficiale Nr. 194 dein $\frac{9}{20}$ Sept., éra codicillulu ilu affi si in Transilvani'a Nr. 20 dein 1873 si in mai multe diarie).

Déca acelea proprietati se voru administra in fric'a lui Ddieu, venitululu loru anuale póte se ésa la 2000 de napoleoni, séu si mai multu.

Eterna se fia memori'a lui si sufletulu seu in lumin'a fericirei ceresci!

Contribuiri la fondulu academiei.

- I. Dèla dn. protopopu in Sabesiu, Ioane Deacu 10 fl.
  - II. Protop. in Sabesiu, Ioane Tipeiu 10 fl.
  - III. Prin directiunea despart. cerc. alu Blasiulni (XX.) s'au tramesu:
    - a) dela dn. parochu grect. in Bordu, Iosifu Tamasiu 1 fl.
    - b) mai multi locuitori in Bordu 1 fl. 45 cr.;
    - c) v. notariu comitatense Iosifu Capucianu 55 cr.;
    - d) proprietariu in Bobohalma, Nicolau Popu 1 fl.;
    - e) protocolistu in San-Martinu, Petru Okos 2 fl.;
    - f) parochu gr. cat. iu Bobohalma, Alesandru Suciu 1 fl.;
    - g) advocatu in San-Martinu Vasiliu Zahanu 1 fl.;
    - h) mai multi locuitori in Bobohalma 2 fl.
- Sum'a 10 fl.

IV. Dèla dn. direttore gimn. si redactore in Brasiovu, Iacobu Muresianu, in un'a actiune a Albinei cu couponii respectivi 100 fl.

Sibiù in 22. Ianuariu 1875.

Dela asoc. trans.

Bibliografia.

La carturarii poporului romanu. Temeli'a ori carui nému e poporulu. A inaltia poporulu, este a inaltia insu-si némulu. Aventulu poporulu in luminare, e aventulu némulu intregu.

Trebue dara seu tindemu toti la desceptarea si poleirea poporulu nostru.

Unu midiolocu puternicu spre acestu scopu este si literatur'a.

Alte némuri au o bogata literatura poporala; noi inse n'avemu decatu pré puçine scrieri de acestu felu.

Asia dara trebue se dàm si poporulu nostru ceva de cetitu.

Dar elu nu cetesce, — mi-se va respunde dein unele parti.

Io nu sunt de parerea acést'a. Toti cei ce amu vediutu, cà cu ce iubire cetesce tieranulu nostru „Alesandri'a si alte scrieri poporale dein cele pucine câte avemu, — amu avutu prilegiulu a ne convinge, cà elu ar cetí bucurosu, de cumva ar avé ce?

N'avemu carti si foi pentru poporu, compuse dupa priceperea si placulu seu si scrise in limb'a lui neschimosita. Éta pentru ce nu cetesce elu!

Acésta convingere adanca e indemnulu gan-diriloru mele, de mai multi ani. Si inca de atunce mi-am propusu se concurgu si io cu poterile mele slabe, d'a poté dá poporulu nostru ce-va de cetitu.

Incuragiatu de mai multi barbati vrednici de recunoscintia, éta vinu dara a ve insciintia, cà la anulu nou voiu scóte pentru poporulu romanu o foitia cu numirea:

„SIEDIETÓREA“,

care va esi odata pe luna, totu-deauna in prim'a, si va costá pe anulu intregu numai 1 florinu.

Foiti'a mea, ferindu-se de politica, va cuprinde de tóte, ce dupa parerea mea poporulu va cetí cu placere: balade, doine si hore, povesti, intemplari, invetiature, anecdote, ciuemitare si altele. Scopulu meu de frunte este a o lati càtu mai multu in poporu, cà-ci printr'ins'a se va desvoltá gustulu de cetire, si astu-felu ve face locu si altoru scrieri.

Éta vointi'a mea. Acuma, iubiti carturari ai poporulu nostru, e rondulu la d-vóstra.

Me rogu dara de toti preotii, notarii si invetatorii buni si adeverati ai poporulu nostru, se bine-voiesca a introduce foiti'a acésta in poporu. Sunt multe sate romanesci si in ele multi plugari cari sciu carte, si cari voru jertfi bucurosu 1 fl. pe anu

pentru cá si ei, s'ea pruncii loru cari ambla la scóla, séu aiba o fóia romanésca.

Inca odata me rogu de toti iubitorii de inaintare a poporului nostru, se spriginésca acésta intreprindere! La intemeierea ei nu me indémna castigulu, cà-ci cu pretiulu de 1 fl. pe unu anu intregu de asia ce-va nici vorba nu póte se fia. Singurulú scopu alu meu e desteptarea si luminarea poporului.

Banii se se tramita inainte, pe unu anu intregu; in rate nu se póte primí. Budapesta 4. Dec. 1874.
Iosifu Vulcanu.

Dela Blasiu mai primiramu unu opu scientificu, carele imple una lacuna fórte simtita in literatur'a basericésca, si pe care barbatii de specialitate ilu voru sci apretia dupa cumu merita. Acela este:

„Prelectiuni teologice despre Matrimoniu, Impedimente, Procedura, cu respectu la teori'a e prax'a vigente in provintia metropolitana greco-catolica de Alb'a-Iuli'a. Pentru alumnii de teologia si usulu clerului. Cu una colectiune de formularia. De dr. Ioane Ratiu, profesoru de dreptulu canonicu in seminarulu archidiecešanu din Blasiu, assessoru la tribunalulu matrimoniale archiepiscopescu etc. Cu aprobatiunea veneratului ordinariatu metropolitanu de Alb'a-Iuli'a, Blasiu 1875.“ 8° mare pag. 472. Pretiulu 3 florini val. austr. séu 7 franci 50 centesime.

Dein titlulu acestui tractatu de dreptulu canonicu s'ar pareá, cà acelasiu ar fi destinatú numai pentru scaunele (tribunalele eclesiastice) dein archidieceasa Blasiului; intr'aceea frundiarindu cineva prin acésta carte cá cunoscatoriu de lucru, curendu se va convinge, cà nu numai canonistii greco-catholici, d'ara si cei greco-resariteni voru simti necesitatea de a se familiarisá cu teoriile cá si cu aplicatiunile practice desvoltate in trena cá rezultate ale unui studiu vastu si fatigosu; éra acela care si-ar' luá tempu de a trage pararella intre Dreptulu canonicu publicatu de fericitulu mitropolitu Andreiu br. de Siaguna si intre acestu opu, precumu face de ex. „Baseric'a romana“ cu multe institutiuni chiaru de ale „heterodoxiloru“ ar meritá multu, nu numai dela cleruri, ci si dela poporu. Aici nu incapu consideratiuni dogmatice, catu mai virtosu strictu juridice, canonice, cumu si punerea in cumpana a mariloru interese de familie, in numerósele casuri de casatorii amestecate. Preste acésta, canonistii ambeloru baserice romanesci dein Daci'a superioare si dein Pannoni'a sciu bene cei amenintia. Introducerea casatoriei civile si luarea dein man'a loru a causeloru matrimoniale. Asésta nu mai e cestiune particularia, ci comuna pentru tóte confessiunile.

Dn. Dr. professoru I. Ratiu este cunoscutu clerului inca si dein alte lucrari ale sale, publicate mai de inainte, precumu: Principia-le generali ale religiunei crestine. Blasiu 1872 pentru scóla de preparandia. 80 cr. Principiale speciali séu dogmatice, 1872. 1 fl. Ethica crestina 1873. 3 fl. v. a.

Legende séu basmele Romaniloru adunate din gur'a poporului, scrise si date la lumina de unu culegatoriu tipografu. Partea II. fasciclu II. Bucuresci. Nou'a tipographia a laboratoriloru romani. 1874. Formatu 16-tiu pag. 144. Pretiulu 1 leu 50 bani séu 60 cr. Acésta parte coprinde fabulele: Ilean'a Siamdieana, lunga pe 37 de pagine. Omulu de piétra. Cei trei frati imperati. — Cele trei rodii aurite. — Mosiu Locusta. — Talerusiu. — Picinlu ciobanasiulu si pomulu celu fóra capetaiu. Partea I. din Legende esise mai inainte, si costa 2 lei noi.

Snóve séu povesci popularie, adunate din gurile celoru ce sciu multe, de unu culegatoriu tipografu Nr. I. Bucuresci 1873. Pretiulu 30 de bani. Materiile coprinse in acésta carticica sunt: Papara. — Canele lenesiu. — Glasu alu sieptelea. — Lupulu parcalabu. Boiangiulu si sarvosulu. — Sciti voi ce dice in cartea acésta. — Eftinu si scumpu. — Bolnavulu si doctorulu. — Las' se dica, numai eu se nu'ti dau. — Serie logofete, scrie. — Bobárnaculu némtiului. — Gardu preste mortu. Parechia nimerita*).

*) Dein Legende P. II. fasc. I. si Snóve Nr. I. se afla depuse spre vendiare si la redactiunea Transilvaniei, cu pretiurile susu aratate.

Domnului Collegu Alexandru Romanu in Pesteá. Documentele Kossuthiane pe care le reclamí D-ta in suplementu la Nr. 3—4 alu Federatiunei, sunt la mani bune, in vreo doue locuri; aceia inse care le posedu, au avutu ratiuni fórte grave cá pana acuma se taca cu ele. Totu ce se in templa in viéti'a popóraloru demnu de memori'a posteritatiei, trece in dominiulu istoriei; de aici inse nu potemu deduce cá regula generale care se nu suferé nici una exceptiune, cá ori-ce documentu se se si publice la momentu. Sunt uneori ratiuni de interese supreme, vitali, de statu si ale natiunei, care ceru contrariulu; alte-ori esci necesitatu se astepti cu anii pana se poti pune man'a pe alte documente, fóra care cele dein pulpitu n'aru avea intielesu. Vrei totu-odata cá se le dai la unu locu, in óresicare ordine logicu, éra nu risipite cá farin'a orbului. In fine, D-ta scii eá se intempla adesea multoru ómeni, de ex. in Franci'a si airea, prea buni patrioti, carii lasa cu limba-de-mórte, cá cutare documente se se publice numai dupa unu numeru anumitu de ani, séu si dupa stingerea unei generatiuni intregi, care participase la acelea evenimente; éra asemenea restrictiuni se intempla mai alesu dein cauza, cá nu cumva prin publicare intempestiva, ur'a de partite si chiaru de familie se se reincrunte dein nou.